УДК 342.9
Артюх О.В.[1], Крачок Л.І.[2],
[1] д-р екон. наук, проф., Одеський НЕУ
[2] студ. 51 гр. ЦЗФН, Одеський НЕУ

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ: СТАН І ПРОБЛЕМИ

В умовах воєнного стану в Україні, що супроводжується стагнацією національної економіки, скороченням ділової активності суб'єктів господарювання, зростанням залежності від зовнішнього фінансування, особливо важливого значення набуває ефективне здійснення державного фінансового контролю. Він дозволяє контролювати розподіл та використання коштів державного бюджету, виявити і попередити помилки, недоліки в роботі розпорядників державних коштів, таким чином сприяючи ефективному, результативному, прозорому управлінню державними фінансами та посиленню економічної безпеки країни.

Основними завданнями державного фінансового контролю є: контроль за використанням, збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби у бюджетних коштах, станом і достовірністю бухгалтерського обліку, фінансової звітності, дотриманням бюджетного законодавства та законодавства про закупівлі тощо [1]; застосування заходів з метою попередження фінансових порушень; притягнення до відповідальності суб'єктів, винних у фінансових правопорушеннях, та забезпечення відшкодування заподіяних збитків; реалізація заходів, спрямованих на попередження виникненню правопорушенням у майбутньому [2, с. 11].

Після оголошення в Україні воєнного стану деякі зміни були внесені й у регулювання державного фінансового контролю з метою його оптимізації та забезпечення належного виконання особливо в частині планування та використання державних фінансових ресурсів. Зокрема, було внесено зміни до Закону України «Про запобігання корупції», який стосується заходів фінансового контролю в умовах воєнного стану, а саме: декларування, повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента та безпосередньо проведення перевірок; прийнято Постанову «Деякі питання здійснення державного фінансового контролю в умовах воєнного стану» як додатковий механізм регуляторних і контрольних процесів державних фінансових операцій; прийнято Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні», розроблений для забезпечення державного фінансового контролю за використанням державних ресурсів у воєнний час, а також інші нормативно-правові акти.

Разом із тим, ефективність реалізації державного фінансового контролю не можна вважати достатньо, адже в країні не спостерігається значного посилення фінансової дисципліни, а також законного та ефективного розподілу та витрачання бюджетних коштів і використання державного майна.

Якщо аналізувати дані звітів Рахункової палати України за 2021 р. [3] та 2022 р. [4], можемо відзначити скорочення об'єктів перевірки з 490 до 355, а обсягу перевірених коштів Державного бюджету – з 592,4 млрд грн до 351,3 млрд грн відповідно. Загалом аудиторами Рахункової палати у 2021 р. виявлено порушень і недоліків під час управління публічними фінансами на загальну суму 179,9 млрд грн (30,3% від загальної суми перевірених коштів), а у 2022 р. – 58,6 млрд грн (16,6% від загальної суми), що свідчить про певне скорочення розміру фінансових правопорушень.

Крім того, змінилася структура порушень та недоліків, виявлених Рахунковою палатою, у до- та воєнний період. У 2021 р. вона складала: 47% – порушення, допущені при планування публічних фінансів; 36% – порушення при використанні публічних фінансів; 12% – додаткові резерви доходів державного бюджету; 5% – порушення та недоліки при адмініструванні дохідної частини державного бюджету. У 2022 р. така структура включала: 78,3% – порушення та недоліки при адмініструванні дохідної частини державного бюджету; 20% – порушення законодавства, а також неефективне управління публічними фінансами і майном та їх неефективне використання і 1,7% – порушення, допущенні при планування публічних фінансів [3; 4].

Водночас, у період воєнного стану не виявлено випадків використання коштів фондів з порушенням чинного законодавства, тоді як у 2021 р. їх частка сягала 57,7% (рис. 1).

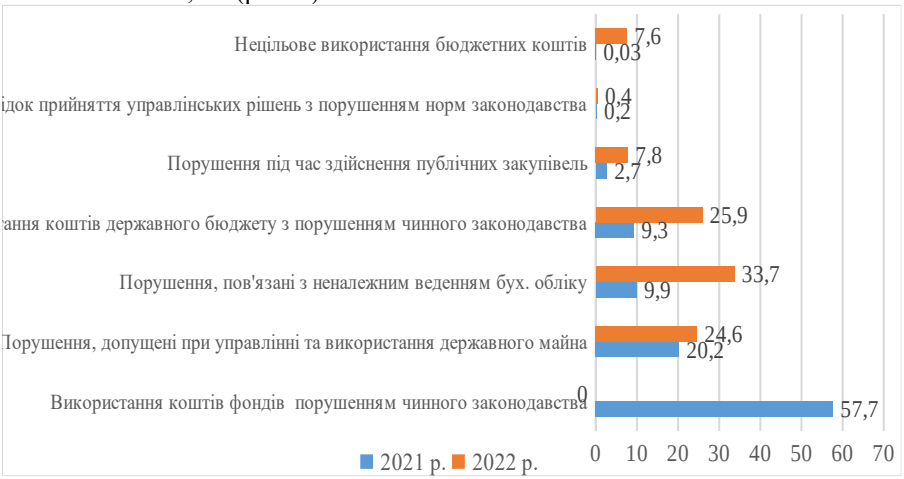

Рисунок 1 – Структура порушень бюджетного та іншого законодавства за видами порушень у 2021-2022 рр., %
Джерело: [3; 4].

Натомість за аналізований період значно зросла частка порушень, пов'язаних з неналежним веденням бухгалтерського обліку (+23,8 в.п.) і використанням коштів державного бюджету з порушенням чинного законодавства (+16,6 в.п.), а також нецільовим використанням бюджетних коштів (+7,6 в.п).

Щодо основних причин неефективного управління публічними фінансами і майном у 2021-2022 рр. (рис. 2) варто відзначити, що майже учетверо зросла частка порушень, пов'язаних із неефективним управлінням державними коштами (з 15,6% у 2021 р. до 60,1% у 2022 р.), а також їх нерезультативним використанням – у понад тричі (з 5,7% у 2021 р. до 18,6% у 2022 р.) [3; 4].

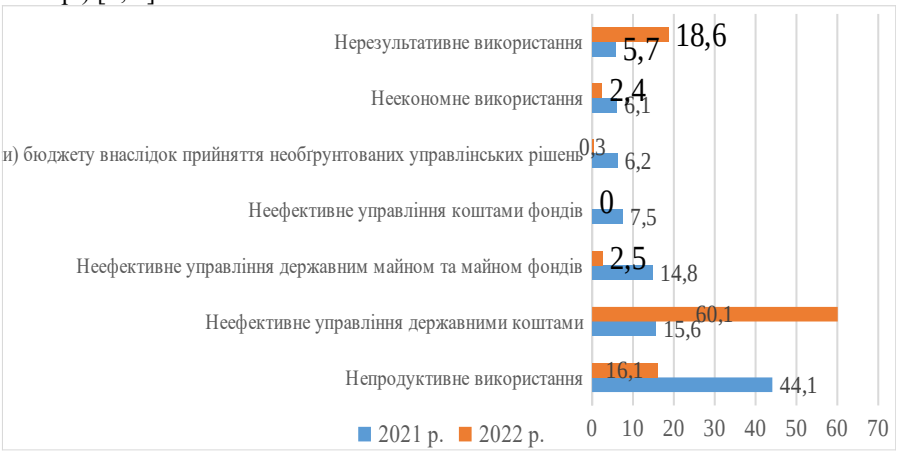

Рисунок 2 – Структура неефективного управління публічними фінансами і майном, їх неефективне використання за видами порушень у 2021-2022 рр., % . Джерело: [3; 4].

Загалом така динаміка доводить неефективність управління державними фінансами та недостатність запроваджених заходів державного фінансового контролю для запобігання фінансовим правопорушенням.

Це також підтверджує звіти про діяльність Державної аудиторської служби України за 2022 р. [5]. Цих органом контролю як і у випадку Рахункової палати України також було проведено менше ревізій та перевірок порівняно з довоєнним 2021 р.: 446 ревізій і 587 перевірок закупівель, під час яких перевірено 912 підприємств, установ і організацій, проти понад 1,0 тис. ревізій та 528 перевірок закупівель, у ході яких перевірено майже 1,5 тис. підприємств, установ і організацій.

Попри це, загальна сума виявлених фінансових порушень, що призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів, становить більше 99,8 млрд грн, що у 6,8 рази перевищує аналогічний показник 2021 р. (понад 14,7 млрд грн), з них коштів бюджетів усіх рівнів та бюджетних установ – майже 7,5 млрд грн проти понад 8,7 млрд грн у попередньому році [5].

Також на 264 об'єктах контролю (29% від загальної кількості) виявлено недоотримання фінансових ресурсів на загальну суму понад 60,8 млрд грн або у 10,5 разів більше рівня 2021 р., з них з бюджетами – майже 4,7 млрд грн (23,6% більше, ніж торік).

Проведеними заходами державного фінансового контролю на 753 об'єктах (83% перевірених підприємств, установ, організацій) встановлено незаконні, нецільові витрати та недостачі ресурсів на загальну суму понад 39,0 млрд грн, що у 3,5 рази перевищує рівень довоєнного року [5].

Сума виявлених на 732 об'єктах контролю (80% перевірених об'єктів) незаконних витрат ресурсів становить майже 38,7 млрд грн, що 5,5 рази більше, ніж у 2021 р., у тому числі за операціями з бюджетними коштами – близько 2,6 млрд грн (понад 4,4 млрд грн у попередньому році).

Недостачі ресурсів виявлено на 84 об'єктах контролю (9%) на загальну суму більш як 69,5 млн грн (близько 37,7 млн грн) [5].

Таким чином, зважаючи на те, що в умовах воєнного стану основним завданням державного фінансового контролю в Україні є підвищення ефективності управління державними фінансами, його не можна вважати результативно реалізованим, адже за даними звітності окремих органів державного фінансового контролю спостерігається низка проблем у розподілі, збереженні та використанні державних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України №2939-XII від 26.01.1993 р. (редакція від 19.08.2022 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text.

2. Колпакова А. Державний фінансовий контроль на сучасному етапі: огляд концептуальних засад. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 2, No. 1, 2023, pp. 9–18. doi:10.46299/j.isjmef.20230201.02.

3. Звіт Рахункової палати України за 2021 рік. Офіційний сайт Рахункової палати. URL: https://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=1359.

4. Звіт Рахункової палати України за 2022 рік. Офіційний сайт Рахункової палати. URL: https://rp.gov.ua/Activity/Reports/?id=1530.

5. Звіт Державної аудиторської служби України за 2022 рік. Офіційний сайт Рахункової палати. URL: https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/2652.